

Holló a hollónak

A két világháború közötti magyar társadalomról annyit, miszerint „holló a hollónak nem vájja ki a szemét”, hogy úgy mondjam, régesrég tudtunk. De miként fejlődik valaki „hollóvá”? Például az olyan, a harmincas évek ifjú értelmiségét joggal képviselő figura, mint dr. Gerő Ambrus, ez a politikailag naiv, de jó szándékú és lelkes, a nép gondjaira nyitott szemű, a reformeszmék iránt fogékony pályakezdő állatorvos, a Sarkadi-novella, illetve az abból készült (földúsfított, más időbe transzponált, kiegészített) tévéjáték hőse. Ha vele kapcsolatban föltehető olyan kérdés, amelyre ma még fontos válaszolni, hát leginkább az, hogy szükség-szerűen kötött-e ki ezzel a — szubjektíve kétségkívül őszinte — ellenzékiességgel a gömbösi reformdemagógia kikötőjében? Mi tette vakká annak veszélyével szemben, hogy a „magyar élet”, mint hivatkozási alap, együvé tereli a konzervatív módra népnyúzó „vén csákyásokkal”, és a modernebb köntösebe burkolózó fasizoid gárdával?

Az ifjú állatorvos történetének mélyén ez a fejlődési vonal lappang — sajnálatos, hogy a filmen csak jelzéseket kapunk róla. Holott ennek ábrázolása érzékeltethetné, hogy bár időben meglehetősen távoli, ami leperreg előtünk, van e folyamatnak modellként is értékelhe-

tő vetülete. Pontosabban: volna, ha az átállás hipokrizisét próbálnák az alkotók árnyaltan bemutatni; azt, ahogyan megdolgozzuk önmagunkat, ideológiát gyártunk ahhoz, hogy a legkirívóbb vargabetűt is nyílegyenes vonalként könyvelhessük el, s mire nekilendülünk a más táborba röptető tettek, ezt már orcapirulás nélkül teheszük. A tévéfilm hosszasan részletezi az elrugaszkodási pontot: a romlatlan, jó szándékú ifjú hétköznapi, aki gesztusaival hitelre tesz szert a parasztok előtt. Látjuk a végeredményt, ahol Gerő Ambrus dobant: képviselőként beilleszkedik azok sorába, akik ellen harcolni akart, s a nép érdekeivel többé nem törődik.

Izgalmas és talán nem évnélkül mondanivalót az kívánlt volna, ha az utat láthatjuk, amit e két pont között megtesz hő-sünk. Ha megismerkedünk „fejlődésének” pszichológiai motivációjával, ha látjuk, mennyire voltak jellemében elve is adottak, s milyen vonásaiban lappangtak a hollóvá változás feltételei? Ha a társadalmi háttérből nem a jól ismert kliséket vonultatja fel a film, hanem mélyebbre és és elemezni próbálja a politikai léggömböt is. Hiszen Gerő Ambrusnál tapasztaltabb értelmiségiek is bejárták ugyanazt az ívet; az „Új szellemi front” ismeretes kalandja éppen 1935-ben zajlik, amikor a filmen lát-

ható választási komédia, s tudjuk, hogy azok az írástudók, akik bátor szociográfiáikkal szavuknak aranyfedezetet szereztek, erkölcsi tőküket ekkor a gömbösi blöff szavatolására fektették be, s az ifjú értelmiség éppen őket követve, példájukon felbuzdulva tévedt e kétes lobogó alá.

Csalódásunk legfőbb oka, hogy éppen erre, vagyis a lényeg kibontására nem maradt az alkotóknak — energiájuk (figyelmük? kedvük? terük?). Pedánsan megoldott, képi leckefelmondást láttunk másfél órában; csendőrterror, úri önzést, paraszti keserveket oly módon, ahogy azt filmjeinken haminc év óta ábrázolni szokás. A film emlékezetes pillanatai egy-egy színészi alakításhoz fűződnek; *Gyabronka József* például megkísérel érzékeltetni valamit a főhős jellemének ellentmondásosságából. *Mádi Szabó Gábor*, *Szombathy Gyula*, *Szirtes Ági* jó felvillanásai maradtak meg bennünk hasonlóképp. Az elvett ritmusú rendezés (*Horváth Tibor*), a közhelyes beállítások sorát produkáló operatőri munka (*Mezei István*) számlájára is írható, hogy a bemutatott nemcsak a cselekmény feszültségeivel, de a potenciálisan benne rejlő szellemi izgalmakkal is adós maradt.

NYERGES ANDRÁS